

Laimutis Bilkis

Lietuvių kalbos institutas

Svarbiausi vietovardžių išsaugojimo ir sklaidos darbai

I. Vietovardžių metų prasmė ir svarba

1. Susidomėjimas savivaldybėse ir kt.: renginiai, leidiniai, rinkimai: *Gimtinė dr., kln., k., mš., pv., (LVŽ III), Rōjus k. Dkšt.*

2. Žiniasklaidos dėmesys: straipsniai, interviu su vv. tyrėjais, paskaitos, gražiausio Lietuvos vv. rinkimai (*Pelėdnagai*) ir kt.

3. Pristabdytas gyvenviečių (ir jų vardų) išbraukimo iš oficialių registrų procesas. Sudaryti keli išbrauktų gyvenviečių sąvadai.

4. Vietovardžių metai – didesnių vietovardžių tvarkymo, išsaugojimo ir sklaidos darbų pradžia?

Kokie tie darbai LKI vardyno tyrėjų akimis?

II. Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centre sukaupta iš gyvosios kalbos surinktų vietovardžių kartoteka – apie 600 000 vietų vardų.

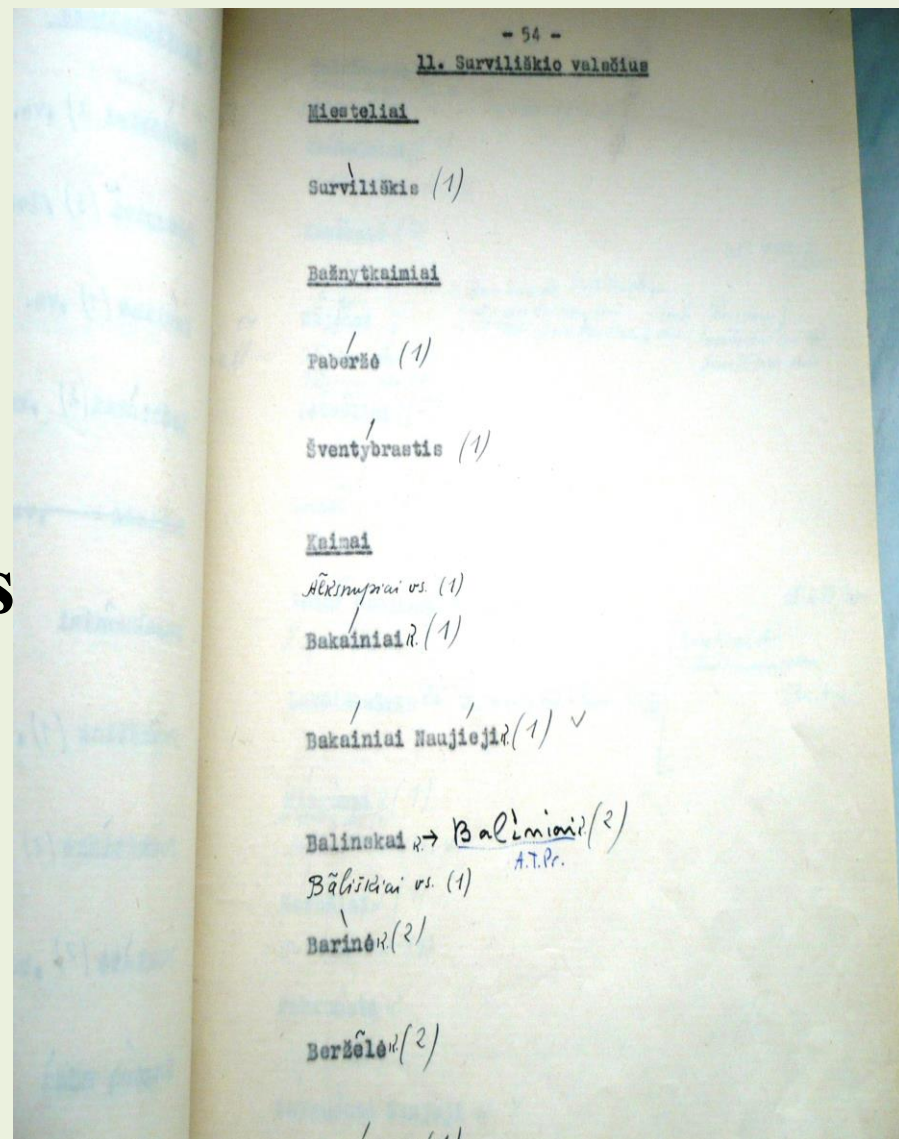

Pagrindiniai gyvosios kalbos vietovardžių šaltiniai.

**K. Būgos tikrinių
žodžių kartoteka
(75 000 kortelių)**

**Tarpukario Pavardžių
ir vietovardžių
komisijos prie VRM
pagal apskritis
ir valsčius sudarytos
gyvenamųjų vietų bylos
(yra išnykusių
gyvenamųjų vietų,
kaimų dalių vardų).**

Svarbiausias Lietuvos vietovardžių šaltinis yra **Lietuvos žemės vardyno anketos.**

1. Tarpukario anketos (1935–37 m.); iš vietinių gyventojų surinko ir į anketas surašė **pradinių mokyklų mokytojai ir girininkai**. Darbą organizavo Švietimo ministerija.
2. Pokario (1959–1965 m., Klaipėdos ir Vilniaus kraštas); iš vietinių gyventojų surašė tuomečiai vardyno tyrėjai. Organizavo Lietuvių kalbos ir literatūros institutas.

Seinų apskr. Leipalingio
vls. Jovaišių k. anketoje –
143 vietovardžiai!

1053

Prieš surašant gerai išsiskaityti instrukciją!

Zinių lapo Nr. (nerašyti)

Lietuvos žemės vardynas
renkamas Švietimo Ministerijos

Su visokiais klausimais, iškilusiais surašant žemės vardyną, kreiptis ir prirašytus žinių lapus siųsti:
Valstybės Archeologijos Komisija – Lietuvos žemės vardynas, Kaunas, Vytauto Didžiojo Muziejus.

Žemės vardai

Jovaišių (oficialinis vardas) Kaimo, dvaro, vienkiemio, miesto, bažnytkaimio, girininkijos, (išsamnį pavadinimą pabraukti)
Leipalingio valsčiaus Seinų apskrities

Snaudoti spausdinti ir rankraštiniai šaltiniai bei jų sutrumpinimai

Surašytojo:

Pavardė, vardas Markaunas Kazys verslas mokytojas
Gimimo vieta Butadeliškis valsčius Šeškeris apskritis Marijampolės ap.
Adresas Leipalingio paštas, Jovaišių pradžios mokykla, Jovaišių
Seinų apskr.

Zinios surašytos 1935 m. liepos mėn.

1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Vardas rašomajai kalba parašytas											
Eilės Nr.	a) tikrintojo	b) surašytojo										
129		Tiltas	Kazio brasta			ž. k.	Tiltas	Smėlis, žvėrių mėšlai, mėsos šėrimo priemonės	ant pelio foraičių, priėjimas per Seiros upę.			
130		Titėliai	Čl. tēliai			ž. k.	Brasta	Naupla brasta, pervažiuojama	Prie galos Mėškobalės			
131		Tanaxas	Tanaxai			ž. k.	Tanaxas	Tur pasitems praeiti	Per foraičių, upelių ir šerpalingų.			
132		Upės nis	Upės nis			ž. k.	Arriama žemė	Smėlis su molių plotu. juos.	Už pakendų kryžius ir šėrus.			
133		Užraistis	Užraistis			ž. k.	Arriama žemė	Smėlis, mašai kalnuota	Prie raisto šėures pusėje			
134		Užnamšai	Užnamšai			ž. k.	Arriama žemė	Smėlyrai, kalnuota	Šėuriniame gale foraičių nom. žem. ir vanarus			
135		Užnamšų raist	Užnamšų raistėlis			ž. k.	Arriama žemė	Užnamšų raistėlis	Prie raisto ir pieto			
136		Užpiari	Užpiari			ž. k.	Arriama žemė	Arriama žemė, prie raisto žemės kalnuota	Už Seiros upės ir upelių.			
137		Užpolinė	Užpolinė			ž. k.	Valka	Užpolinė drūta, pa balys mūšų, stori namai mūšų	Už foraičių nom. 200 metrų ir upelių.			
138		Užgojis	Užgojis			ž. k.	Arriama žemė	Smėlis su vėjų ruoni	Už kaimo 200 metrų ir vanarus			
139		Vilkas	Vikazaris			ž. k.	Ežeras.	Augmas, vietas, gylis 6-10 metr.	Foraičių kamienų, šėurų ir Seiros kaimo žemės. Šėur. ma. foraičių ir vanarus	Tur, ir Seiros, Vilkas ir pelės, Seiros seps.		
140		Vaboliuskė	Vaboliuskė			ž. k.	Šėra	Lyguo šėra, pa balys	Prie raisto ir upelių			
141		Vaboliuskės sala	Vaboliuskės sala			ž. k.	Sala	Arriama žemė, smėlis	Vaboliuskės -			
142		Viena kalnis	Viena kalnis			ž. k.	Kalnas	Šėra, tas kalnas, 15 metų pusės, apaug. pusarimis, ant lūgno	Arriama žemė, ant upės Seiros kranto			Fusai buvo pastoti ausrų majon.
143		Žylabalė	Žylabalė			ž. k.	Šėra	Auga vėrus	Prie Seiros, rudenio	Muterijai ma. tur, ir Seiros, Vilkas.		

Dažnai pateikiama istorinių, archeologinių žinių apie gyvenvietes, liaudiškų kilmės aiškinimų, tautosakos.

**Sutartinė iš Gudžiūnų
vls. Pilėnų k.
(užrašė Piliónių
pr. m-klos mokytoja
Antanina Šlėvytė):**

16 Tautosakinės žinios

Antanina Šlėvytė.
68 metų.

Sutartinė.

Dainimigo močiutė čiu-tū, janiomigo močiutė čiu-tū-te.
 Ašvinioj sveltėly " " " " " "
 " " " " čiu-tū-te.
 Pilnas šėny dvarčlis čiu-tū,
 " " " " čiu-tū-te.
 Kalbin mane bernabė čiu-tū,
 " " " " čiu-tū-te.
 Ne man jamaž kalbinė čiu-tū,
 Kalbin mane močiutė čiu-tū-te.
 Švuri mane mašė augina čiu-tū,
 " " " " čiu-tū-te.
 Krakty mišgo nemigo čiu-tū

Ant rankelį nėiojo čiu-tū-te
 Čiltu, čiltu mprausė čiu-tū,
 Plonu baltu višupu čiu-tū-te
 Ant rankelį ušaro čiu-tū
 Kaip krištelė augina
 čiu-tū te.

D. S. Dainuoja bent 4 grupės,
 mūsų pradeda ir traukia,
 o kitus vėliau ir t.

Zinių teikėjo(-jų) pavardė, vardas Antanina Šlėvytė

Gimimo vieta(os) Pilėnai.

Amžius

iki 15	15-25	25-40	40-60	60-80	per 80
--------	-------	-------	-------	-------	--------

valsčius Pilėnai. apskritis Kėdainiai.

Burtai iš Krakių
 vls. Mantviliškio k.
 (užrašė Mantviliškio
 pr. m-klos mokytojas
 Petras Markevičius):

muo ju mato mai Kaiimas in garzs vardz
 chontvildoro.

16 Tautosakinės žinios

Burtai: Tūčių varanę jaunosni šeimos nariai,
 šliūkus valgydami, bėga; šodę ir rugriekę šianokę
 sauję apraistoją varsinius melkūns, kad varanę būtų
 vaisyų.
 Pirmą šalėdy dieną kaimynas pas kaimynę vengia
 eiti pavieniu, bet eina poromis, kad avys vestų
 po 2 virkū.
 Žiemos metu moters eidavo; avių trantę daboti,
 kad velnias avis nemukirtų ir nešdavo si ju puoda
 posivozę grabnyčią (šivacę), šermuoninę lasdę.
 Ši sąja lasda būdavo velnios užmūšamos ir avis
 neviršdavo.

Zinių teikėjo(-jų) pavardė, vardas // Lydelis Kazys Nr. Nr. 1, 2, 3, 4, 6, 16.
 1. Gvščauskas Jokūbas Nr. 15, 5. 3. Kivendauskas Juozas Nr. Nr. 1, 2, 3, 4.
 Gimimo vieta(os) // 1. chontviliškio kaimas, 2. Paryžius.
 2. chontviliškio kaimas

Amžius				2	1, 3	
	iki 15	15-25	25-40	40-60	60-80	per 80

valsčius **Krakių** apskritis **Yčidainių**.

Juokingas pasakojimas
(baika) Gudžiūnų vls.
 Piliónių k. (užrašė
 Pilonių pr. m-klos
 mokytoja
 Antanina Šlėvytė):

16 Tautosakinės žinios

Petrina Jankevičiūtė.
 „Baika.“
 Mūsų sūkus bajorų klausia:
 - Ar bajoras?
 - Ka.
 - Ar turi šokių?
 - Va.
 - Ar turi duonos?
 - Mm.
 - Ar turi mėsos?
 - Špin trėti metai ka-
 menk lian!

Zinių teikėjo(-jų) pavardė, vardas 1) Petrina Jankevičiūtė, 2) Kuprys Petrus 3) Gera
 Jankevičiūtė (1, 2, 8, 12, 15 ir 16.) (3, 4, 7, 17, 14.)

Gimimo vieta (os) Piloniai

Amžius		2	1	88 metų
	iki 15	15-25	25-40	40-60
			60-80	per 80

valsčius Gudžiūnų apskritis Lelešiai.

Lietuvos žemės vardyno anketos – natūraliausias vietovardžių sluoksnis.

Siekiant išsaugoti tarpukario ir pokario vietovardžių rinkinius ir padaryti prieinamus specialistams bei visiems gyventojams juos būtina nuskenuoti, prisegti prie **Lietuvos vietovardžių geoinformacinės duomenų bazės** (<http://lkiis.lki.lt/lietuvos-vietovardziu-geoinformacine-duomenu-baze>)

duomenų ar pan.

Tai būtų labai reikalinga medžiaga ir mokslui, ir valstybės DB bei kadastrų plėtrai.

Užmolinis, ež., 0,4 ha

Daryba: priesaginis

Darybos aiškinimas: Priesagos *-inis* vedinys iš liet. **ūžmolis* *'vieta už molingos žemės', plg. *mólis* 'rusva žemė, tąši (kai drėgna)'.

Užrašymo metai: 1935

Užrašytojas: Pranas Gustas

Užrašytojo profesija: girininkas

Garso įrašai:

Žemėlapių turinys Identifikuoti tarmę

baze

Paieškos rezultatai: 1 - 1 iš 1

Užmolinis 110548

Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų ba

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆

Vietovardis: Užmolinis

Geoobjekto pavadinimas: Užmolinis

Kirčiuotas vv.: Užmolinis

Giminė: vyriškoji

Skaičius: vienaskaitinis

Kirčiuote: 2

Linksniai: Išskleisti

Kilmė (pagal etimono lietuviška priklausomybę kalbai):

Kilmė pagal šaltinį: apeliatyvinė

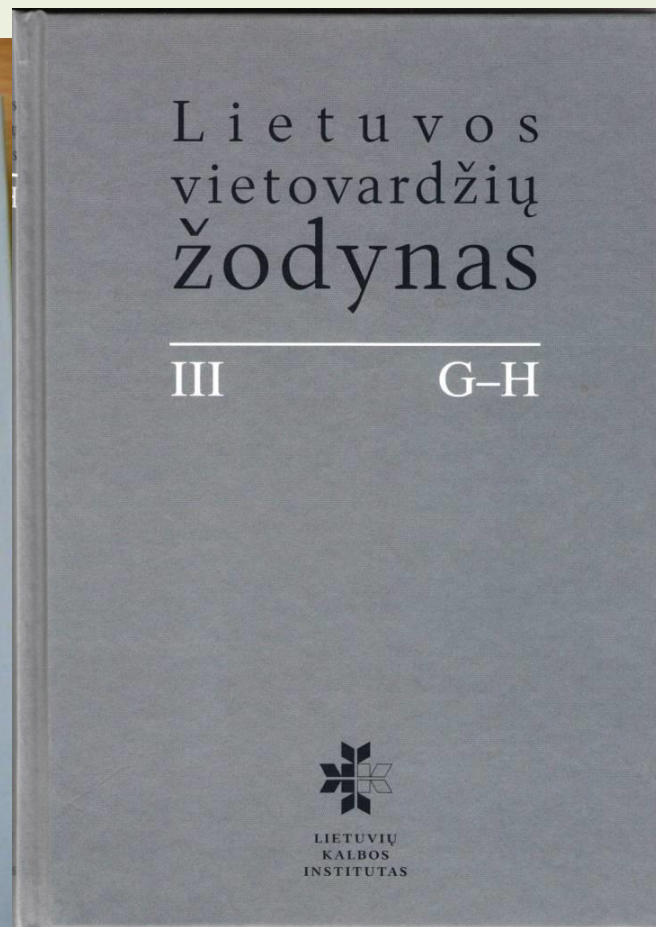
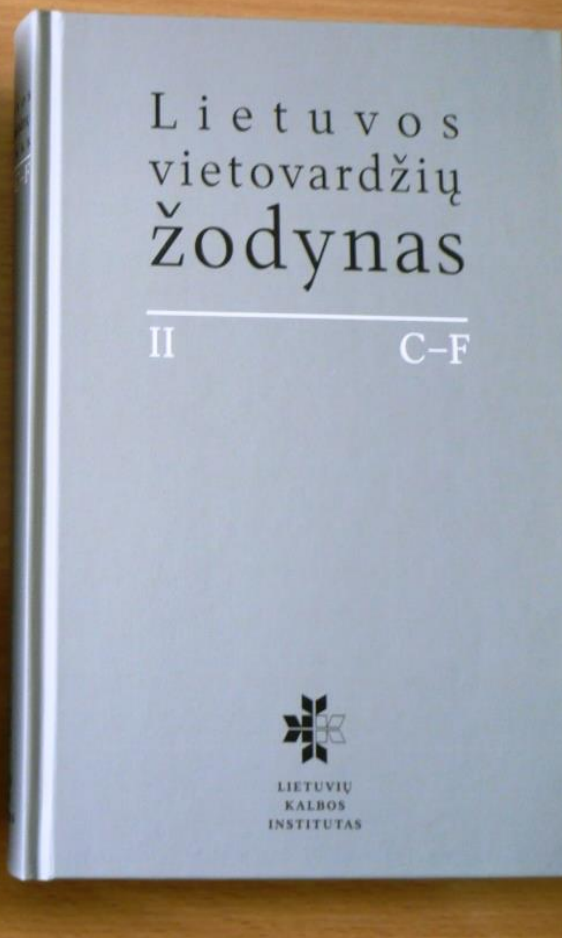
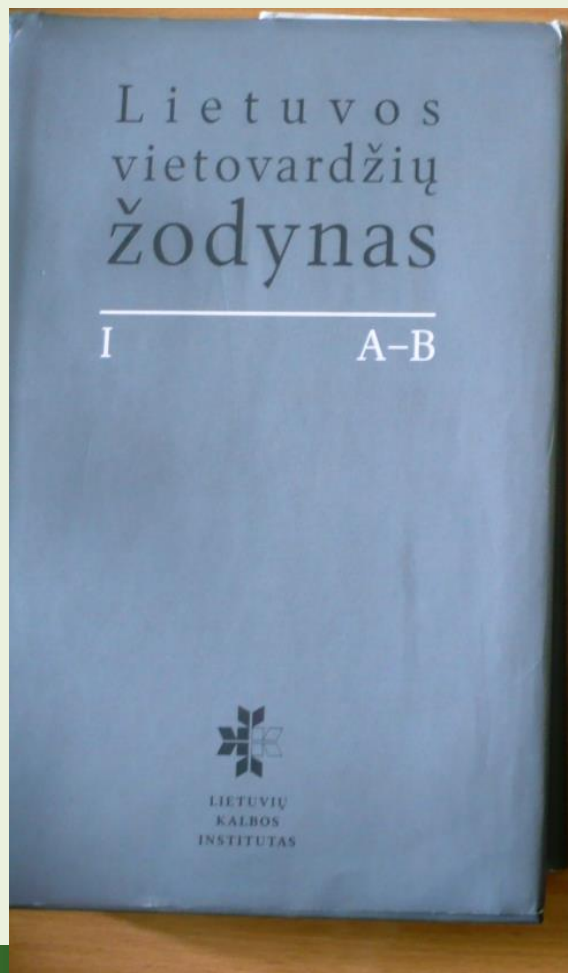
Kilmės aiškinimas: Iš liet. **ūžmolis* "'vieta už molingos žemės', plg. *mólis* 'rusva žemė, tąši (kai drėgna)'.

Daryba: priesaginis

Darybos aiškinimas: Priesagos *-inis* vedinys iš liet. **ūžmolis* "'vieta už molingos žemės', plg. *mólis* 'rusva žemė, tąši (kai drėgna)'.

III. Lietuvos vietovardžių žodynas – tyrimų ir sklaidos priemonė.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo
ministras

Dėl Kasmetinio universitetų ir mokslinių tyrimų
institūtų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės
plėtros ir meno veiklos vertinimo reglamento
patvirtinimo

2017 m. spalio 4 d. Nr. V-747

Vilnius

6.27. Taikomojo mokslo darbo leidinys yra mokslinis šaltinio leidimas, mokslinis vertimo leidimas, mokslinis žodynas, mokslinis žinynas, enciklopedija, (bio)bibliografija;

Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2019-09-25)

3	Kitos leidyklos išleista: mokslo monografija; mokslo studija, sintezės mokslo darbas ar jų dalys, mokslo monografijos dalis (visi ne mažesnės apimties kaip 4 aut. 1.)	aut. 1.	7
4.	Kitos leidyklos išleista mokslo studija, sintezės mokslo darbas ar jų dalys, mokslo monografijos dalis (visi ne mažesnės apimties kaip 2 aut. 1.)	aut. 1.	4
5.	Mokslo straipsnis tarptautiniame žurnale, tarptautiniu mastu pripažintos mokslo leidyklos išleista mokslo monografijos dalis (nuo 0,25 iki 2 aut. 1. apimties)	vnt.	5
6.	Mokslo straipsnis recenzuojamame leidinyje	vnt.	2
7.	Programos „Horizontas 2020“ projekto, kuriame vykdoma MTEP, koordinavimas	vnt.	40
8.	Programos „Horizontas 2020“ projekto, kuriame nevykdoma MTEP, koordinavimas	vnt.	20
9.	Europos mokslinių tyrimų tarybos (ERC) dotacijos laimėjimas	vnt.	60
10.	Moksliskai susistemintas duomenų rinkinys	vnt.	4
11.	Taikomojo mokslo darbo leidinys	aut. 1.	2
12.	Mokslo darbo recenzija, mokslo sklaidos publikacija (įskaitomos ne mažesnės apimties kaip 0,35 aut. 1. mokslo sklaidos publikacijos)	vnt.	1

LVŽ aiškinama vietovardžių kilmė.

Jis vertinamas daugiau nei 3 kartus prasčiau už monografijas.

8 aut. 1. monografijos (minimumas) atitinka 28 aut. 1. LVŽ!

LVŽ vertinamas taip pat, kaip ir dvikalbis žodynas, žinynas ar bibliografija.

☹ Formaliai LVŽ skatinama nerašyti.

III. Būtina sukurti vieningą vietovardžių tvarkymo ir kaupimo sistemą, už kurią būtų atsakinga viena valstybės institucija.

Valstybės vietovardžių DB, kadastrus būtina pildyti (yra daug bevardžių upių, ežerų; įtraukti salų, protakų pavadinimus ir kt.). Tai svarbus vietovardžių gyvasties išsaugojimo būdas.

Prieš beveik 100 m. Lietuva surinko savo vietovardžius.
Turime juos gaivinti ir išsaugoti ateičiai.
Dėkui už dėmesį!

